

Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten

De Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten (BFVW) is één van de ondersteunende natuurbeschermende verenigingen binnen de Stichting Noorderbreedte. Een kennismaking met deze qua ledental grootste noordelijke natuurbeschermende organisatie.

Sake Roodbergen

De Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten is opgericht in 1947 als een overkoepelende organisatie van aanvankelijk kleine plaatselijke werkgroepen, die zich vooral inzetten voor de bescherming van de weidevogels en zich in meer algemene zin ten doel stellen de Friese natuur in de ruimste zin des woords te beschermen en de natuurbeschermingsgedachte uit te dragen. De direkte aanleiding voor de oprichting van de lokale verenigingen was de zware wissel die gedurende de Tweede Wereldoorlog op veld en vogels werd getrokken. In de herfst van 1944, vlak voor de 'hongerwinter', werd in luttele weken tijd het hele bomenbestand van het natuurgebied Het Princenhof en de omliggende Oude Venen bij Eernewoude in het hartje van het Friese waterland omgezaagd en omgehakt door de lokale bevolking uit de omliggende dorpen. Ook de dieren en in het bijzonder de vogels van het veld waren slachtoffer van de menselijke nood. Aan de wet werd niet langer de hand gehouden. Ieder gebruikte en nam wat hij krijgen kon. Sluitingsdata voor jacht, visserij en het zoeken van eieren van eenden en andere watervogels, en weidevogels als Kievit, grutto, wulp en scholekster werden niet meer in acht genomen. Eén van de pioniers van de BFVW was de in Warga, aan de rand van het Oude Venengebied woonachtige J. D. Brada, hoofd der katholieke school. Samen met de Leeuwarder kollega-onderwijzer Gerrit Bosch, stimuleerde hij de oprichting van vele Fûgelwachten in Friesland. Voor de uitvoering van het beschermingswerk en het handhaven van de wet meende Brada vooral een beroep te moeten doen op de mensen van het veld, boerenarbeiders, boeren, eierzoekers en vissers. De 'fjildman' met een open oog voor natuur en landschap.

Het aantal plaatselijke werkgroepen breidde zich gestaag uit tot het huidige aantal van 122. Gezamenlijk hebben deze vogelwachten, die zich hier en daar in Friesland ook natuurwacht noemen, rond 22.000 leden.

Na een eerste periode waarin de nadruk lag op handhaving van de wet en herstel van de (sociale) controle groeide ook de omvang van het afdelingswerk. Een skala van activiteiten passeert de revue als de jaarverslagen van de afdelingen worden doorgebladerd. Een nestkastenproject, gierzwaluwdakpannen, klein onderhoud aan een boomsingel, het oprichten van een ooievaarsnest, het activeren van de jeugd door middel van een jeugdvogelwacht, steun aan vogelasiels, exkursies naar gebieden, die nog rijk aan natuurwaarden zijn, hulp aan kerkuilen, kortom, een breed spektrum van werkzaamheden, maar steeds gericht op het instandhouden van de natuur.

Jeugdvogelwacht Goutum actief bij de controle van nestkasten

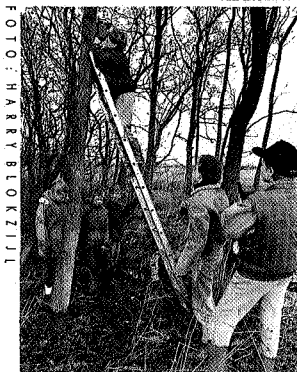

FOTO: HARRY BLOKZIJL

Nestbescherming

Vooral ten aanzien van de weidevogels traden in de zestiger jaren sterke wijzigingen op. Wettelijke bepalingen bleken onvoldoende voor het op peil houden van de weidevogelpopulaties. Naast overheidsbeleid in de vorm van het Re. atienota-beleid deed de soortgerichte nestbescherming zijn intrede. Het is vooral het pionierswerk van de eierzoekende boer Sjoerd Span Rzn uit Cornjum geweest, die hiertoe een belangrijke stoot heeft gegeven. Zelf jarenlang inspirerend en gedreven voorzitter van de Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten kwam uit 'zijn' Vogelwacht in Cornjum het eerste ontwerp van een ijzeren konstruktie die als een open kooi over het nest geplaatst werd, daarmee de vogel-legsels tegen vertrapping bescherming biedend. De nestbescherming was geboren. Daarnaast werden diverse methoden gebruikt om de nesten van weidevogels beter zichtbaar te maken voor de maaiende boer en de jonge weidevogels kansen te geven gedurende de maaiperiode. Voor de nestbescherming maakte de boer dankbaar gebruik van de hulp van de partikulier. Het spreekt vanzelf dat geleidelijk steeds nadrukkelijker een beroep werd gedaan op de eierzoeker om deel te nemen in deze soortgerichte weidevogelbescherming na de sluitingsdatum van het eierzoecken.

Bij de kultuur die zich rondom het 'lijpaaisykjen' had ontwikkeld voegde zich de traditie van weidevogelbescherming, die zich ook uitstrekte over de andere, en dikwijls veel kwetsbaarder soorten. Deze zogenoemde nazorg strekt zich in de tijd uit vanaf de sluitingsdatum tot diep in het broedseizoen, als de laatste scholekster zijn legsel heeft uitgebroed. Het eierzoecken is in dit geheel een belangrijke stimulans en inspiratiebron; de eierzoekers een omvangrijk en ongesubsidieerd rekruteringspotentieel.

Sukkes

De oorspronkelijke gedachte van Brada om de betrokkenheid van de fjildman te mobiliseren in bescherming bleek succesvol. In de huidige tijd is er sprake van een omvangrijk fenomeen. Op ruim 70.000 ha agrarische grond, rond eenderde van het totale areaal, werden in 1990 bijna zestigduizend nesten beschermd. In het voorjaar van 1991 werd door 3650 nazorgers deelgenomen in de nazorg. Nieuwsgierig naar de deelname van de Friese eierzoekers, werd door de BFVW daarnaar in een enquête gevraagd. Rond negentig procent van de nazorgers gaf aan tevens in het voorjaar Kievitseieren te zoeken. Op een geschat totaal van acht- tot tienduizend eierzoekers een aanzienlijk percentage. Buiten Friesland heeft deze kultuur zich in veel mindere mate ontwikkeld. Wellicht is een te ver

doorgeschoten wettelijke beperking van het kievitseierenzoeken een oorzaak voor het stagneren van deze ontwikkeling. Bovendien is het door Vogelbescherming-Zeist in stand gehouden vijandbeeld van de eierzoeeker in hoge mate debet geweest aan het buiten Friesland moeizaam van de grond komen van het harmoniemodel van nazorg gekoppeld aan kievitseierenzoeken. Onder de bezielende leiding van de jonge en snelgroeiende Vereniging van Weidevogelbeheerders 'Vanellus vanellus' te Houten (U) worden momenteel ook buiten de provinciale Friese grenzen de kansen benut die de traditie van het kievitseierenzoeken biedt.

Januskop

Van lieverlee werd de BFVW een organisatie, die ook opkwam voor de belangen van de bonafide eierzoeeker, hoewel ze statutair slechts de natuurbescherming in haar vaandel droeg. Een dualisme, dat spanning in de organisatie opriep. Een vlag, die niet door alle leden – de lokale vogelwachters – met evenveel enthousiasme werd gevoerd en voor sommigen neerkwam op een Januskop, het dienen van twee heren. Meer dan ooit staan de weidevogelpopulaties onder druk. De weidevogelbioloog Albert Beintema, werkzaam bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, spreekt zelfs van een verval van weidevogelpopulaties. Duidelijker dan ooit echter spreekt hij uit, waar de oorzaken voor deze situatie moeten worden gezocht. Bij zijn onlangs gevierde promotie was de tweede stelling: 'De achteruitgang van weidevogels in

Nederland gedurende de laatste decennia kan geheel worden toegeschreven aan veranderingen in de landbouw in Nederland. Factoren als droogte in de Sahel, eierrapen in Friesland, jacht in zuidelijke landen en een toenemend aantal kraaien en meeuwen hebben daarbij tot nu toe geen aanwijsbare rol gespeeld.

De vraag naar de ethiek is een lastige. Kan eierzoecken nog wel in deze tijd waarin de natuur achteruit holt? Is het ethisch allemaal wel verantwoord?

Het zijn deze vragen, waarmee ook de BFVW vanzelfsprekend wordt gekonfronteerd. Houvast voor de ethische juistheid van het 'harmoniemodel' van koppeling van eierzoecken aan (weide)vogelbescherming vindt de BFVW in de formuleringen van de wereldomvattende natuurbeschermingsorganisatie IUCN te Genève, waarvan het Wereld Natuur Fonds een fondswervende werkmatschappij is en waarvan ook Vogelbescherming-Zeist een (niet-overheids-)lid is. Deze International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources legde in 1981 in een handvest de volgende uitgangspunten vast voor menselijk handelen tegenover en in de natuur.

'Gebruik de natuur en de natuurlijke hulpbronnen, maar laat de omvang en diversiteit van populaties en de grote kringlopen van water, lucht en bodem in stand voor de komende generaties. Ontwikkel zo nodig beschermende maatregelen.'

Onder de naam 'wise use' of 'verstandig (duurzaam) gebruik' maakte deze formulering, ge-

steund door vrijwel gelijklopende aanbevelingen van het rapport 'Our common future' (het Brundtland-rapport, 1987) van de Verenigde Naties, een zegetocht langs nationale en internationale natuurbeschermende organisaties. Het is één van de uitgangspunten van het onlangs door de regering Lubbers gelanceerde Natuur Beleids Plan.

De achteruitgang van de natuur neemt niet af, maar juist in een zich versnellend tempo toe. En niet – laten we daar geen misverstand over bestaan – door wat binnen de ruimte van de huidige wetgeving door jacht of eierzoecken gebeurt, maar door vrijwel ongreepbare grootheden als zure regen, bodem-, water- en luchtvervuiling, vermessing, vergiftiging en verdroging, om een handvol van de meest voor de hand liggende op te sommen.

Het succes van het Friese harmoniemodel van koppeling van eierzoecken aan weidevogelbescherming wijst erop dat een eeuwenoude traditie een herwaardering beleefte vanuit nieuwe inzichten. Het handhaven in het hele land van het kievitseierenzoeken als een onschuldige en inspirerende natuur-educatieve prikkel, zou door de overheid als een belangrijke doelstelling van beleid moeten worden aanvaard.

Geen lawaaisaus

Uit het voorgaande blijkt, dat de BFVW geen actiegroep is, die het moet hebben van veel 'lawaaisaus' in de media. Er is sprake van een stabiele achterban, die niet voortdurend met veel gedoe gemobiliseerd hoeft te worden. Vrijwel alle energie wordt gestoken in het stimuleren en coördineren van zaken naar de eigen leden, de 122 lokale afdelingen van de Vogelwacht. 'In kroade vol kikkerts', zoals BFVW-voorzitter Van der Vlugt de eigen achterban eens typeerde, doelend op het spektrum aan visies en inzichten zoals die leven in al die ook regionaal weer anders georiënteerde werkgroepen. En met dat werk hebben de huidige zestien hoofdbestuurders een dagtaak, die naast hun gewone werk en op geheel vrijwillige basis moet worden volbracht.

Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan een boek dat zal worden uitgegeven door de Friese Pers Boekery bv te Drachten. De titel 'De kievit tussen pet en wet' verwijst naar de relatie tussen eierzoeeker en wetgever, waar veel over valt te vertellen. Daarnaast zal uitvoeriger worden ingegaan op de vele aspecten uit heden en verleden van de BFVW en haar bijzondere relatie met het eierzoecken; en op de geheel eigen plaats die de BFVW inneemt in de bonte staalkaart van Nederlandse partikuliere organisaties voor natuurbescherming.

De auteur is lid van het dagelijks bestuur van de BFVW.

Niet iedereen is voor het eierrapen, gezien deze aktie op de Afsluitdijk

FOTO: MARTIJN DE JONGE

IVN Kerstkamp

IVN Groningen organiseert van 20-23 december een kerskamp in Midlaren. Voor verdere info kunt u bellen met Mem Wedman te Groningen, tel. 050-254811.

Prisma van de Biologie. C. H. Kroon, R. E. van Maarle en M. A. Mandos, 1991. Het Spektrum bv, 250 blz. f 14,90

Ruim 2000 begrippen van A tot Z. Biologie is bij uitstek de wetenschap van het leven. Het vak is de laatste tijd in een stroomversnelling geraakt. Met steeds verfijndere onderzoekstechnieken dringt men dieper door tot de kern van de levensprocessen. Hierdoor is het aantal specialismen binnen de biologische wetenschap groter geworden en zijn de grenzen tussen de biologie en de andere vakgebieden vager. In deze Prisma van de Biologie worden daarom niet alleen trefwoorden op het gebied van plant- en dierkunde behandeld, maar ook bekende begrippen op het gebied van moleculaire en medische biologie, immunologie en ecologie. Het boek is een handig onderzoekboek voor een ieder die geïnteresseerd is in de biologie.

Marja van Schie

Hortus Haren

Van 7 t/m 31 december is in de Hortus een expositie van Internationale Kerstgebruiken. Een internationale kerstbomenexpositie met aandacht voor bijzondere kerstgebruiken uit de hele wereld. Op 21 en 22 december is er een Kerstmarkt waar o.a. kerstverhalen worden voorgelezen en er is een uitgebreid assortiment aan kerstversiering e.d.

Milieu-agenda 1992, Uitg. De Kleine Aarde, Bostel en uitgeverij Jan Mets, Amsterdam. f 13,50

Voor de milieubewuste konsument is de milieu-agenda een must. De agenda is gedrukt op kringlooppapier en biedt veel ruimte: 1 week op twee pagina's. Het omslag heeft een mooie blauw/groene kleur en Frans Oosterhof (illustrator van o.a. NRC - Cultureel Supplement) verzorgde de illustraties. Inhoud: kalender 1991, 1992 en 1993, maten en gewichten, notitieruimte voor adres-

sen, tabellen voor het bijhouden van energieverbruik en reiskosten. En verder adressen van milieu-organisaties (ook die van Noorderbreedte), opiniebladen, politieke partijen, Ministeries, Milieutips, overzicht milieu-boeken etc. etc. Zelfs vier recepten om milieuvriendelijke groente-taarten te maken.

Marja van Schie

Ontwikkeling van het leven

Op 11 oktober startte in het Fries Natuurmuseum te Leeuwarden de tentoonstelling 'Dieren vroeger en nu'. De ontwikkeling van het dierenleven op aarde staat daarin centraal. Een periode van 800 miljoen jaar wordt in deze expositie overbrugd. Van veel dieren zijn versteende resten gevonden. Met name van organismen met harde lichaamsdelen zijn fossielen bekend. Zij geven de bezoeker een goede indruk van de fauna van weleer. Op de tentoonstelling zijn tal van voorbeelden aanwezig. Zo kan men afdrucken van de oervogel Archeopteryx bewonderen. Opvallend is, dat de verscheidenheid in levensvormen in de loop der tijd steeds groter is geworden.

Waarom de ontwikkeling van het leven uiteindelijk heeft geleid, wordt getoond aan de hand van geprepareerde dieren van nu. De ijsbeer, de bruine beer, de woestijnlynx en de orang oetang laten zich van dichtbij bekijken. Er is zelfs een tijger, die voorzichtig geaaid mag worden. Ook het spelelement ontbreekt niet in de expositie. Met een druk op de knop kunnen bezoekers hun opgedane kennis testen. 'Dieren vroeger en nu' is een produktie van het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden. Tot en met 26 januari 1992 staat de tentoonstelling in het Fries Natuurmuseum.

Grootste windmolen in Friesland

Sinds begin oktober staat de grootste windmolen van Friesland bij Wons. De molen, een Enercon E-33 met een vermogen van 330 kW, is de zevende windturbine van de Windmolenvereeniging Fryslân (VCBW). De Duitse windmolen zal naar verwachting voldoende stroom opwekken om het jaargebruik van 435 Friese huishoudens te dekken. Het PEB neemt alle elektriciteit af tegen een vergoeding van 12 cent per kWh. Aangezien het aantal lokaties waar windmolens geplaatst kunnen worden beperkt is, is het van belang dat er molens met een groot vermogen neergezet worden. De

Enercon E-33 is één van de zwaarste molens die momenteel verkrijgbaar is. Voorlopig is dit de laatste molen in dit deel van Friesland, omdat het aanwezige kabelnet een grotere stroomproduktie niet aan kan. VCBW Fryslân is een vereniging van merendeels particulieren die een deel van hun spaargelden inleggen tegen 5 procent rente, waarmee windenergie-projecten gefinancierd worden. Informatie VCBW Fryslân: 05177-633.

Kees Siderius

Aan bestuur Stichting Noorderbreedte

Langs deze weg willen mijn vrouw, kinderen en ondergetekende het bestuur hartelijk dank zeggen voor de geweldige avond die ons werd bezorgd bij het uitreiken van de milieuprijs. Onze dank gaat tevens naar de jury en al de anderen die dit mogelijk hebben gemaakt.

K. Bieze

Akkervogels houden niet van bos

De malaise in de (Groninger) akkerbouw maakt de boeren vindingrijk. Zo lijkt de aanleg van snel groeiend produktiebos een heel aardig alternatief voor tarwe, aardappelen en suikerbieten. En voor braakleggen.

Maar ja, het open Groninger landschap vol met populieren is velen een gruwel. En terecht. In de discussie over de voors en tegens van produktiebos verheffen nu ook de vogels hun stem via een rapport van de dienst R.O. van de provincie Groningen. De auteur, Jan van 't Hoff komt hierin tot de generale konklusie, dat akkervogels niet van bos houden. De titel van het rapport zegt het al, als je de klemtoon niet op vóór- maar op kómen legt, iemand die iets van vogels weet, zal hier niet van opkijken. Onze gevederde vrienden hebben elk hun voorkeur voor een bepaalde biotoop, een paar generalisten onder hen daargelaten. Als je bos plant, zullen de specifieke akkervogels dus verdwijnen. De waarde van het rapport zit dan ook niet zo zeer in de opmerkelijkheid van de konklusies.

De waarde is het signaal: wees zuinig op het waardevolle open landschap. En dat signaal is door de auteur helder en afdoende onderbouwd.

Voor bepaalde vogelsoorten als gele kwikstaart, graspieper, kwartel en kwartelkoning zijn de Groninger akkers van landelijke betekenis als broedbiotoop.

Om van de overwinterende (rielt)ganzen nog maar te zwijgen. Aanleg van produktiebos gaat ten koste van deze soorten en dat is jammer, hoewel er op de keper beschouwd ergere dingen zijn. Immers, de patrijs profiteert er van. En, zolang het bos nog jong is ook de kneu, het paapie, de bosrietzanger en de grasmus. Ja, alles is betrekkelijk. . .

Misschien is het nóg erger, als de boeren massaal over gaan tot intensieve veehouderij met daarmee annex onafzienbare maisakkers? Zo rendabel is produktiebos immers ook niet volgens recent onderzoek. En bovendien kun je dat via bestemmingsplannen nog redelijk in de hand houden.

Op dit soort nog slechtere (?) alternatieven gaat het rapport niet in. Het gaat puur sektoraal om produktiebos als 'vijand' van akkervogels. De auteur is daar trouwens ook heel eerlijk over.

Het rapport omvat zo'n 50 pagina's en dat vind ik rijkelijk veel, gezien het beperkte onderwerp. Voor de gemiddelde lezer zijn de inleiding, samenvatting en konklusies het meest interessant, maar die vind je helaas niet na elkaar.

Zaals vaak in meer of minder wetenschappelijke rapporten nemen de statistische/methodologische verantwoording en grafische weergave van de resultaten veel plaats in. De essentie staat verspreid, omringd door staafdiagrammen en 'computertaal'. Jammer.

Geef beleidsmakers en andere globaal geïnteresseerden in 5 of 6 pagina's de hoofdzaken en stop de rest in bijlagen. Dat verhoogt m.i. de zeggingskracht en de 'freaks' vinden de details toch wel. Probeer kortom eens los te komen van de (kennelijk ergens voorgeschreven?) standaard-indeling van zo'n rapport.

Tot slot nog een suggestie voor een vervolg: de invloed van een gevarieerde, multi-funktionale natuurontwikkeling met bos, steppen en veel water, bijv. het 'plan Beukema' op de Groningse vogelpopulatie. Misschien gaan er ooit zilverreigers broeden. Of lepelars.

'De invloed van bos op het voorkomen van akkervogels' door J. van 't Hoff, afdeling Groen, dienst R.O., provincie Groningen. Te bestellen bij de afdeling Communicatie van de provincie Groningen, tel. 050-164160. Kosten: f 17,50 inkl. porto.

Henk Poortinga

Veel vogels op Oog en Plaat

Het waddegebied kent in Nederland z'n weerga niet als woon- en leefmilieu voor vogels. Miljoenen exemplaren van veel verschillende soorten gebruiken het wad en omgeving (de kust en de eilanden) om te broeden, te rusten, te wachten op laag water, te foerageren. Sommige soorten overwinteren er of gebruiken het gebied even om er bij te tanken op weg naar verre noordelijke of zuidelijke streken. Onder andere door de vogelrijkdom is het wad terecht een wetland van internationale betekenis.

Daarinnen zijn de eilandjes Rottumeroog ('Oog') en Rottumerplaat ('Plaat') nog weer van bijzondere betekenis, o.a. omdat ze onbewoond zijn en daarom bijzonder geliefd als broed- en rustplaats.

Sinds 1978 worden beide eilanden tijdens het broedseizoen bewaakt door tijdelijke medewerkers van Rijkswaterstaat, die daar jaarlijks een verslag over schrijven. De vogelgegevens uit deze bewakingsverslagen van 1978-89, aangevuld met enig ander materiaal zijn door Henk van den Brink samengevat in een kloek rapport van bijna 160 pagina's. En daar heeft hij een heel karwei aan gehad. Niet alleen door de grote hoeveelheid gegevens maar vooral door de heterogeniteit daarvan. Vaak waren er elk jaar weer andere bewakers met zo hun eigen tel-methodes en manier van rapporteren.

Eén van z'n aanbevelingen klinkt dan ook als een verzuchting: standaardiseer de inventarisatie-methodiek en de wijze van rapporteren en selecteer de bewakers uit ervaren waarnemers. Het resultaat van Henk z'n gezwoeg mag er zijn en weerspiegelt het belang van Oog en Plaat voor vogels. Wat broedvogels betreft gaat het daarbij vooral om dwergstern, Noordse stern en visdief, strandplevier en zilvermeeuw. Maar er broeden ook tientallen andere soorten.

Van de overrijende vogels zijn vooral de aantallen indrukwekkend, met als klopper de bonte strandloper die soms met ruim 200.000 exemplaren op beide eilanden laagwater afwacht.

Het totaal overzicht van waargenomen vogels is imposant door het grote aantal waargenomen soorten: 228. Voor Nederlandse begrippen heel veel, zij het geen record. Schiermonnikoog bijvoorbeeld scoort in de 'Atlas van de Nederlandse vogels' 264 soorten, maar op Oog en Plaat zitten er zeer zeldzame tussen als brilgrasmus, kleine zwartkop, koningseider en kleine kokmeeuw. En dat terwijl er het grootste deel van het jaar niemand op Oog en Plaat naar vogels kijkt. Stel je voor wat de score zou zijn als de Dutch Birding Association er een permanent bemande kijkhut zou hebben! Kortom: een boeiend rapport voor liefhebbers van grote aantallen en vele soorten.

Evenals in het rapport van Jan van 't Hoff (zie elders in deze rubriek) mogen de vele

pagina's staafdiagrammen van mij in een bijlage. En de kaartjes met verspreidingspatronen van broedvogels zijn onvolledig en niet erg duidelijk. Daar had een goede tekenaar als Auke Hummel veel meer van kunnen maken. En een leek zal niet alle afkortingen snappen.

Maar als je van vogels houdt doet dat aan het geheel geen afbreuk: een boeiend beeld van een vogelparadijs op twee speldepunten op de wereldbol. En ook een pleidooi om het onderhoud aan Oog en Plaat voort te zetten en daarmee een wapen in de handen van de voorstanders daarvan.

Sober en degelijk uitgevoerd: voer voor liefhebbers van gegevens, niet geschikt voor plaatjeskijkers.

Overigens: de afzonderlijke bewakingsverslagen zijn ook heel interessant voor de Oog en Plaat-freaks. Behalve over vogels bevatten die boeiende informatie over o.a. de vegetatie, de fauna (er zijn zelfs reën gesignaleerd) doodvondsten (tot een schaaap aan toe), flessepost en -uiteraard - over wat de bewaking vooral moet voorkomen: verstoringen. Van roekeloze Duiters die per kano de eilandjes aandoen tot Rijkswaterstaat zelf die met landrovers en shovels door de vogelkolonies jakkert wegens noodzakelijke (?) werkzaamheden tijdens het broedseizoen.

H. van den Brink 1990. 'De vogels van Rottumeroog en Rottumerplaat 1978-89.' SOVON-rapport 89/07 in opdracht van Staatsbosbeheer.

Verkrijgbaar door f 15,- over te maken op giro 5093486 t.n.v. Staatsbosbeheer te Groningen onder vermelding van de titel van het rapport.

Henk Poortinga

Milieu-effecten van tuinbouw

De werkgelegenheid in de agrarische sektor (ook in Noord-Nederland) wordt steeds geringer. Eén van de pogingen om daaraan iets te veranderen is stimulering van de tuinbouw. Onder andere de provincie Friesland wil deze bedrijfstak graag uitbouwen. Ook de Friese Milieuraad juicht uitbreiding van het tuinbouw-areaal toe. Wel vindt de Milieuraad dat dit dan op verantwoorde, milieuvriendelijke wijze moet plaatsvinden. Over de schadelijke effecten van het gebruik van chemische middelen in de 'gewone' tuinbouw is weinig bekend. Daarom heeft de Friese Milieuraad dit laten onderzoeken.

In haar rapport beschrijft de onderzoeker, Karin van der Sluis-Koning, de situatie van de bollenteelt, de glastuinbouw en de vollegrondsgroenteteelt in Nederland en in Friesland. Zij gaat o.a. in op (over) bemesting van de grond, afvalstromen en waterbeheer. Veel aandacht is er voor het gebruik, de effecten én de neveneffecten van de bestrijdingsmiddelen. Tot slot beschrijft ze een mogelijke weg om te komen tot een vorm van duurzame tuinbouw.

Enkele opvallende punten uit de inhoud van het rapport 'Milieu-effecten van tuinbouw': er wordt (alweer) gekonstateerd dat een betere afstemming van de bemesting op de opname van het gewas zowel goed is voor het milieu als voor de portemonnee van de landbouwer! Met name in de bollenteelt kan hiermee veel gespaard worden. Vooral in de glastuinbouw en de bollenteelt worden veel bestrijdingsmiddelen gebruikt. Over de gevolgen van deze middelen voor het grondwater is nog zeer weinig bekend. Zelfs van vele officieel toegelaten bestrijdingsmiddelen heeft men een volstrekt onvolledig beeld van de risico's.

In de voeding komen vaak residuen van bestrijdingsmiddelen voor. Met name in kasgroenten zitten hoge gehalten nitraat. Hoewel nitraat zelf niet giftig is, kan het omgezet worden in giftig nitriet. Met andere kweekmethoden en een verstandigere bemesting kan dit nitraatgehalte bijvoorbeeld verminderd worden. Voor veel bestrijdingsmiddelen zijn consumptie-normen vastgesteld. Over de juistheid van deze normen op langere termijn is vrijwel niks bekend. Ook weet men niets over het effect van de combinatie van bestrijdingsmiddelen die gebruikt worden. Opvallend is wel dat middelen in het ene land wel en in het andere land niet zijn toegestaan. Ook verschillen de toegestane normen vaak per land. Het onderzoek naar (neven)effecten van bestrijdingsmiddelen in Nederland is bijvoorbeeld zeer versnipperd.

In het laatste hoofdstuk van het rapport wordt beschreven hoe naar een duurzame tuinbouw toegewerkt kan worden. Om-schakeling van de gangbare naar de biologische tuinbouw vergt veel kennis van de betrokkenen en kan niet van de ene op de andere dag plaatsvinden. De zogenaamde geïntegreerde landbouw - streven naar zo weinig mogelijk kunstmest en bestrijdingsmiddelen - biedt een goed overgangsperspectief. Hierbij werkt men o.a. met wisselteelt en andere vormen van onkruidbestrijding. Toch is het mogelijk per sektor direct een aantal milieuvriendelijke maatregelen door te voeren; het rapport geeft daarvan voorbeelden. Om tot duurzame tuinbouw te komen heeft de agrariër wel krachtige ondersteuning nodig van voorlichting, onderwijs, onderzoek en wettelijke regelingen. Ook zal er een aantal jaren financiële hulp geboden moeten worden om de beginperiode te overbruggen, is één van de suggesties van het rapport.

Het rapport 'Milieu-effecten van tuinbouw' is een prima produkt van de Friese Milieuraad. Karin van der Sluis-Koning heeft goed gedocumenteerd allerlei hoogst relevante gegevens helder op een rij gezet. Interessant voor de betrokken agrariërs, maar zeker zo nuttig voor onderzoekers, overheden en landbouwmaatschappijen. Uitbreiding van de tuinbouw in Noord-Nederland is een prima streven, mits het op een milieu-verant-

woorde manier gebeurt. Dit rapport geeft aan dat dat kan.

'Milieu-effecten van tuinbouw' kost f 10,- (inkl. verz.); te bestellen bij de Friese Milieuraad, postbus 713, 8901 BM Leeuwarden, 058-890303.

Kees Siderius

Dobben en Poelen in de gemeente Eelde S. Hoeksema, 1989. Uitg. Stichting Landschapsbeheer Drenthe (SLD) te Assen.

Een gedegen rapport over de huidige stand van zaken betreffende dobben en poelen in de gemeente Eelde. Aan de orde komen landschap, waarde van dobben en poelen, verspreiding, bedreigingen, beheer en herstel. Ook wordt ingegaan op het wettelijk instrumentarium t.a.v. bescherming van amfibieën en reptielen en op het kostenaspect t.a.v. aanleg en herstel. Van de 65 lokaties bleken 26 verdwenen in de loop der tijd. De meeste waren dichtgestort. Voor de gemeente Eelde worden de kosten van schoonmaak en herstel geraamd op 150.000 - 200.000 gulden. Niet veel geld voor één zo nuttige operatie. Ik hoop dat de gemeente Eelde haar uiterste best zal doen de gelden bijeen te krijgen voor dit stukje landschaps-herstel.

Leo Stockmann

Geschiedenis van Westerwolde

In alle 35000 brievenbussen van Westerwolde en de aanpalende Veenkoloniën (en Winschoten) is een presentatiefolder van de Stichting Gebroeders Hesse-fonds gedropt. Om aan haar doelstelling 'het toegankelijk maken van de geschiedenis van Westerwolde voor de inwoners van de streek', te voldoen heeft het bestuur gemeend een zevental boeken over de geschiedenis van Westerwolde uit te geven. In een gebonden uitgave, 144 pagina's, rijk geïllustreerd met een full color katern zal het eerste deel binnenkort verschijnen. Ter gelegenheid van het begin van de serie biedt het bestuur de mogelijkheid aan in te tekenen op de serie voor de intekenprijs van slechts f 25 per deel. Elk jaar zal tenminste één deel verschijnen. De boeken worden kosteloos thuis bezorgd. Intekenaren krijgen tevens de fraaie reproductie aangeboden van de kaart P. de la Rive uit 1743 *Westerwoldingerlandt*. De boeken zijn na verschijnen in de boekhandel verkrijgbaar voor f 35 per deel. Mocht u meer informatie over de publicatie wensen dan kunt u zich wenden tot Van Dijk & Foorhuis Regio PProject 050-141357/421574.

Jan Abrahamse

Een heel bijzondere kalender

voor de lezers van Noorderbreedte

Eindecember verschijnt een zeer fraaie en vooral heel bijzondere kalender. Op 12 grote full color bladen staan o.a. de ontslogenvan Noorderbreedte afgebeeld, die ontworpen zijn door de bekende vormgever Swip Stolk. Ook de prachtige tekeningen van de ontwerpers van de Noorderbreedte bus en de Noorderbreedte tentoonstelling vindt u op deze kalender voor 1992. Een bijzonderheid is tevens dat op 1 blad 12 ansichtkaarten zijn gedrukt. Deze ansichtkaarten kunt u ook als zodanig gebruiken. Het laatste blad is het ontwerp voor een affiche van Amnesty International. Swip Stolk is hiervoor gevraagd samen met nog 50 internationaal bekende ontwerpers uit de gehele wereld.

De fraai gedrukte kalender wordt een collectors item. Er is een beperkte oplage. U kunt deze kalender verkrijgen à 7,50,- bij de onderstaande adressen:
Noorderbreedte, Ossenmarkt 9, Groningen, tel 050 - 141036
Barch Lijsten, Turfstorenstraat 16, Groningen, tel 050 - 140236
Janny Hazelhoff Kunst & Antiquariaat, Verlengde Hereweg 39, Groningen, tel 050 - 420999
Pijper Reproprofessionals, Golenburgweg 48, Groningen, tel 050 - 420999
Galerie René Coelbo, Singel 157, Amsterdam, tel 020 - 6237101

Wanneer u f 65,- (inkl. verpakking en porto) overmaakt op bankrekening 269 22 22 inv. Pijper Reproprofessionals Groningen o.v.v. Noorderbreedte kalender krijgt u de kalender toegezonden.

Het formaat is 50 x 70 cm.